

функціональних цілей формування безпекового середовища:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи організації;
- забезпечення технологічної невразливості організації;
- висока ефективність менеджменту організації, ефективність його організаційної

структури;

- високий рівень кваліфікації персоналу;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності;
- забезпечення захисту й інформаційного середовища організації;
- забезпечення безпеки персоналу організації, його капіталу, майна та

комерційних інтересів.

Формують безпекове середовище підприємства як керівництво, так і самі працюючі.

Останні – шляхом ознайомлення їх з правилами з безпеки праці через відповідні інструктажі.

Отже, роботодавець зобов'язаний забезпечити кожному працівникові відповідну підготовку та інструктаж з техніки безпеки та гігієни праці відповідно до специфіки виконуваної професії/діяльності та на робочому місці з урахуванням можливих небезпек та результатів оцінки ризиків.

1. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Безпекове середовище 2030 : монографія. Київ : Майстер книг, 2019. 76 с.

2. Франчук В. І., Пригунов П. Я., Мельник С. І. Безпекова діяльність: системний підхід. *Науковий вісник ЛьвДУВС*. 2017. № 1. С. 154–163.

3. Кривошеїн В. Зміст та співвідношення основних категорій сучасного безпекового середовища. *Грані*. 2021. Т. 24, № 1. С. 5–12.

4. Діденко Є. О. Управління економічною безпекою підприємства на основі формування стратегії його безпечного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 5. С. 35–40. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2015_5_10.

5. Житник О. М. Майбутнє безпекове середовище в контексті державного стратегічного планування: концептуальний підхід. *Право та державне управління*. 2018. № 4. С. 144–149.

УДК 338.14/246.8

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/247-250

Сергій ЛЕОНТОВИЧ

провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу
Центру воєнно-стратегічних
досліджень Національного
університету оборони України,
кандидат економічних наук

Олексій КАЛІВОШКО

головний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної
та податкової політики,
доктор економічних наук

Оксана РАДЧЕНКО

провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної
та податкової політики
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»,
кандидат економічних наук

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ АСПЕКТІВ МЕТОДІВ ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ ЗБИТКІВ ЕКОНОМІКИ, ЗАВДАНИХ БОЙОВИМИ ДІЯМИ

Оцінка збитків галузей економіки, завданих бойовими діями є надзвичайною проблемою для вітчизняної науки та практики. Вона різностороння і багатогранна, включає множини аспектів соціального-економічного, екологічного, біологічного, етичного,

правового, просторового розвитку, знаходиться у компетенції багатьох відомств і досі перебуває на етапі розробки через безпрецедентність викликів. За дуже приблизними оцінками збитки, завдані Україні внаслідок війни, перевищують 700 млрд доларів. Ці збитки завдано державі, фізичним та юридичним особам усіх форм власності, а кількість потерпілих суб'єктів оцінюється в сотні тисяч [1, с. 7].

Поняття «збитки» означає можливість визначення повного грошового еквіваленту втрат. KSE, як один з перших інститутів оцінювання збитків [8], зазначає, що існують підходи до оцінки втрат від війни: втрати від руйнувань (damages), втрати економіки від загального впливу бойових дій (loses). Проект «Росія заплатить» фокусується саме на пошкодженнях та руйнуваннях – на damages. Основою методичних підходів до оцінки завданої шкоди, збитків за наслідками військової агресії рф є методологія та методики швидкої оцінки від Світового банку ROMA. На подальших етапах, як вважають дослідники [3], тільки пооб'єктний розрахунок сукупності збитків (damages+losses) дозволить отримати оцінку валових втрат країни, завданих бойовими діями. Міжнародний фундаментальний принцип фінансової компенсації полягає в тому, що позивачі мають право на таку суму грошей, яка забезпечить їм таке саме становище, в якому вони перебували б, якби не зазнали шкоди, за яку наразі отримують компенсацію або репарації [7].

Уряд практично з перших тижнів повномасштабного вторгнення рф почав фіксувати та оцінювати всі збитки, завдані бойовими діями. Процес оцінки збитків передбачає встановлення/визнання факту збитків, кількості та ступеня пошкодження об'єктів і визначення їхньої орієнтовної вартості. Визначення такої оцінки здійснюється рядом прийнятих законодавчо-нормативних актів, а проводити її мають професійні оцінювачі та судові експерти. Також є рішення про формування комісії з проведення аудиту збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії.

Оцінці підлягають практично всі доступні для вираження у грошовому еквіваленті об'єкти суспільних цінностей. Як узагальнено дослідниками, це виражені у грошовій формі, фактичні і можливі витрати, заподіяні економічним суб'єктам, громадянам, навколишньому середовищу внаслідок військових дій, а також додаткові витрати на компенсацію цих збитків. Окрім того, збитки оцінюються як фактичні (розрахункові), ймовірні (втрата потенційних вигід) та відвернені (такі, яким вдалося запобігти) [7]. Окремі об'єкти методів обліку та оцінки збитків економіки, завданих бойовими діями, наведені у табл. 1 [1; 2; 3; 7].

Таблиця 1

Окремі об'єкти методів обліку та оцінки збитків економіки, завданих бойовими діями

Об'єкти	Особливості та підходи до оцінки
Оцінка втрат фізичної інфраструктури	Оцінка руйнування житлових будинків, комунальної, дорожньої, залізничної інфраструктури; освітніх та медичних закладів тощо
Оцінка загальних втрат економіки	Прямі втрати інфраструктури, численні непрямі збитки, яких економіка зазнала внаслідок війни: закриття значної кількості підприємств; втрати сотнями тисяч людей домівок і роботи; припинення будь-яких інвестицій; скорочення споживчого попиту громадян
Соціально-економічні збитки	Втрата будь-якого виду власності, витрати на переселення людей, виплата компенсації постраждалим, упущена вигода, порушення процесу нормальної господарської діяльності, погіршення умов життєдіяльності людей тощо
Оцінка фінансових втрат	Втрата фінансового капіталу внаслідок руйнівних дій ворога, кібернетичних атак, уповільненої реакції на ризики фінансової системи держави
Політичні збитки	Зовнішнє і внутрішнє зниження довіри до державних інститутів, зростання соціальної напруженості в суспільстві
Екологічні збитки	Погіршення природного середовища та витрати на його відновлення, втрата господарської цінності територій
Медико-біологічні збитки	Скорочення середньої тривалості життя, втрата здоров'я, життя, підвищення рівня захворюваності населення

Для визначення вартості активів і компаній в рамках судових рішень щодо компенсацій застосовуються Міжнародні стандарти оцінки (International Valuation Standards – IVS 2022), оприлюднені Радою міжнародних стандартів оцінки (IVSC). Розробку методики оцінки безпосередньо для України ініціюють міжнародні організації. Так, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила резолюцію (документ A/ES-11/L.6) «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України», де визнала необхідність створення міжнародного механізму відшкодування шкоди, збитків

або травм, що виникли внаслідок міжнародно-протиправних дій рф. Також Уряд Нідерландів схвалив рішення про створення в Гаазі міжнародної організації – Реєстру збитків, завданих Україні рф – для формування механізму репарацій повного фінансового відшкодування за завдану війною шкоду [7].

Фінансова складова оцінки методик визначення збитків перебуває у компетенції Уряду і потребує від державних інституцій визначення концептуальних засад і механізмів формування методів обліку та оцінки збитків, завданих бойовими діями. Зокрема, перший досвід нормативно-правового забезпечення оцінки через формування відповідних методичних рекомендацій розкриває наступне: оцінка збитків підприємства, установи та організації здійснюється за прийнятою методикою, яка застосовується під час оцінки (визначення розміру) реальних збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям, іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності внаслідок втрати, руйнування або пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією, оцінки (визначення розміру) упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання, а також оцінки потреб у відновленні майна суб'єктів господарювання [4].

Механізми оцінки (визначення розміру) реальних збитків, упущеної вигоди та оцінки потреб у відновленні розроблено на підставі національних та міжнародних стандартів оцінки, а також керівних принципів Світового банку щодо оцінки збитків та інших матеріалів, що розроблені організаціями, визнаними у світовому співтоваристві. Оцінка екологічної шкоди передбачає використання методики, яка ґрунтується на недоотриманих доходах від зборів, податків та інших регуляторних платежів за забруднення, спричинене комунальними та промисловими викидами. Ця цифра потім множиться на кілька коефіцієнтів для відображення оціночних збитків, спричинених військовими руйнуваннями [2].

Власне фінансові аспекти методів обліку і оцінки збитків економіки України, завданих бойовими діями, приведені у табл. 2 [4-7].

Таблиця 2

Фінансові аспекти методів обліку і оцінки збитків економіки України, завданих бойовими діями

Об'єкт оцінки	Фінансові аспекти оцінки
Юридична база	Фінансова оцінка активів і компаній має бути прозорою, послідовною, незалежною та відповідати визначеним на міжнародному рівні стандартам оцінки
Базова вартість для компенсації	Існує три загальні категорії базової вартості: пошкодження та знищення активів і підприємств; експропріація активів і підприємств; економічний збиток, завданий активам і підприємствам
Ринкова вартість	Згідно з IVS 2022, враховує вплив економічних обставин, що склалися, на вартість активів і бізнесу. Сюди відносять такі наслідки війни, як інфляція, рецесія, підвищений ризик і вищі відсоткові ставки, пошкоджена та зруйнована громадська інфраструктура, негативний вплив на ланцюги поставок і доданої вартості тощо
Вартість відновлення	Охоплює всі витрати, які мають бути понесені для заміни втраченої корисності активу сучасним активом з аналогічною корисністю. Це не включає фізичний чи інший знос активу на дату пошкодження чи знищення, оскільки активи не можуть бути відновлені з амортизацією
Економічні збитки	У деяких випадках бізнес втрачає дохід і прибуток навіть за відсутності пошкоджень, руйнації чи експропріації активів підприємства, в такому разі економічні збитки розраховуються як різниця між умовами без війни та тими, які виникли внаслідок війни
Оцінка неприбуткових активів і підприємств	У разі пошкодження таких активів, як житлові будинки, оцінювач має визначити, чи є економічно доцільним виправити пошкодження, щоб будівля повернулася до свого «якби не» чи «оновленого» стану, чи пошкоджений актив потрібно повністю замінити
Оцінка вартості бізнесу	Визначення вартості компанії як майнового комплексу, здатного приносити прибуток його власникам. Визначається вартість всіх активів компанії: нерухомого майна, машин і встаткування, складських запасів, фінансових вкладень, нематеріальних активів. Окремо оцінюється ефективність роботи компанії, її минулі, справжні та майбутні доходи, перспективи розвитку й конкурентне середовище на даному ринку
Оцінка прибуткових активів і підприємств	Фінансова оцінка може ґрунтуватися на частковій або повній втраті потоку доходів від бізнесу або активу (чи групи активів), що приносить дохід, внаслідок пошкодження, знищення, експропріації або тимчасової втрати доходу. Активи чи підприємства, розташовані на анексованій чи окупованій території, можуть вважатися фактично експропрійованими. Оцінка включає не лише втрачену вигоду, а й вартість відновлення активів

Щоб узгодити великі розбіжності в оцінках збитків, створено тимчасову комісію з проведення аудиту збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії [6], що є консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України. Основними завданнями комісії є: підготовка пропозицій щодо розроблення методології проведення аудиту шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії; підготовка пропозицій щодо розроблення проєктів нормативно-правових актів, необхідних для проведення аудиту шкоди та збитків; узгодження методик проведення оцінки шкоди та збитків тощо.

Отже, проведеним аналізом фінансових аспектів методів обліку та оцінки збитків економіки, завданих бойовими діями, встановлено, що підходи до оцінки втрат поділяються на втрати від руйнувань та втрати від загального впливу бойових дій. Основу методичних підходів до оцінки завданої шкоди, збитків за наслідками військової агресії РФ складають методологія та методики швидкої оцінки від Світового банку ROMA та Міжнародні стандарти оцінки IVS 2022. Оцінці підлягають практично всі доступні для вираження у грошовому еквіваленті об'єкти суспільних цінностей. Власне фінансові аспекти методів обліку і оцінки збитків економіки України, завданих бойовими діями, мають таку структуру: юридична база, базова вартість для компенсації, ринкова вартість, вартість відновлення, економічні збитки, оцінка неприбуткових та прибуткових активів і підприємств, оцінка вартості бізнесу, оцінка активів і підприємств. Подальшим напрямом дослідження є розробка оцінки власне фінансових збитків.

1. Городиський І. М., Бем М. В., Косаревич С. Р. та ін. Відшкодування для України: моделі, перспективи, виклики : аналіт. доп. Львів : Центр Дністрянського, 2023. 103 с.

2. Демиденко А., Стахів Є. Як правильно рахувати екологічні збитки України від війни? *Офіс сталих рішень*. URL : <https://ukraine-oss.com/articles/yak-pravylno-rahuvaty-ekologichni-zbytky-ukrayiny-vid-vijny/>.

3. Кришталь Т. М., Дулгерова О. М., Чубань В. С. Державне регулювання підходів щодо оцінки економічних збитків, завданих Україні внаслідок війни. *Вісник НУЦЗ України. Серія : «Державне управління»*. 2022. № 1. С. 90–99.

4. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності : наказ Міністерства економіки України, Фонду державного майна України від 18 жовтня 2022 р. № 3904/1223. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>.

5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326.

6. Про утворення комісії з проведення аудиту збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2022 р. № 640. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-2022-%D0%BF#Text>.

7. Томас П., Сімонова Л. Оцінка збитків від війни для фінансової компенсації. *Вокс Україна*. URL : <https://voxukraine.org/otsinka-zbytkiv-vid-vijny-dlya-finansovoyi-kompensatsiyi>.

8. «Росія заплатить» / damaged.in.ua. KSE. URL : <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/>.

УДК 343.53

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/250-251

Ірина МАРКОВИЧ

доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільського національного
технічного університету
імені Івана Пулюя,
кандидат економічних наук

БОРІТЬБА З ЕКОНОМІЧНИМИ ЗЛОЧИНАМИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Економічна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. Вона визначається як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність